

İşkenceden Paçayı Kurtarmak:

Bush Yönetimi ve Tutuklulara Kötü Muamele

Copyright © 2011 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America

Human Rights Watch
350 Fifth Avenue, 34th floor
New York, NY 10118-3299 USA
Tel: +1 212 290 4700, Fax: +1 212 736 1300
hrwnyc@hrw.org

Poststraße 4-5
10178 Berlin, Germany
Tel: +49 30 2593 06-10, Fax: +49 30 2593 0629
berlin@hrw.org

Avenue des Gaulois, 7
1040 Brussels, Belgium
Tel: + 32 (2) 732 2009, Fax: + 32 (2) 732 0471
hrwbe@hrw.org

51, Avenue Blanc
1202 Geneva, Switzerland
Tel: +41 22 738 0481, Fax: +41 22 738 1791
hrwgva@hrw.org

2-12 Pentonville Road, 2nd Floor
London N1 9HF, UK
Tel: +44 20 7713 1995, Fax: +44 20 7713 1800
hrwuk@hrw.org

27 Rue de Lisbonne
75008 Paris, France
Tel: +33 (1)43 59 55 35, Fax: +33 (1) 43 59 55 22
paris@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500
Washington, DC 20009 USA
Tel: +1 202 612 4321, Fax: +1 202 612 4333
hrwdc@hrw.org

Web Site Address: <http://www.hrw.org>

İşkenceden Paçayı Kurtarmak:

Bush Yönetimi ve Tutuklulara Kötü Muamele

Özet.....	5
Tavsiyeler	17
ABD Başkanı'na	17
ABD Kongresi'ne	17
ABD hükümetine	17
Diğer Ülke Hükümetlerine.....	17

Özet

George Tenet Halid Şeyh Muhammed üzerinde waterboarding* (su işkencesi) dahil ağırlaştırılmış sorgu teknikleri kullanmasına izin var mı diye sordu... “Kesinlikle” dedim.

—Eski Başkan George W. Bush, 2010¹

İktidardaki yönetimin savaş suçları işlediğine dair artık herhangi bir şüphe yok. Yanıtlanması gereken tek soru işkence emrini verenlerden hesap sorulup sorulmayacağı.

—Tümgeneral Antonio Taguba, Haziran 2008²

Tutuklulara su işkencesi ve gerek Amerika Birleşik Devletleri’nin gerekse başka birçok ülkenin uzun süre önce işkence olarak kabul ettiği diğer yöntemlerin uygulanmasına izin verdiği için ABD eski Başkanı George W. Bush hakkında soruşturma açılmalı mı? Tutukluların gözaltında zorla kayıp edilmelerine ve işkence görme ihtimali bulunan ülkelere nakledilmesine izin veren üst düzey ABD subayları bu fiillerinden sorumlu tutulmalı mı?

İnsan Hakları İzleme Örgütü 2005 yılında İşkencenin Bedeli Ödenmeyecek mi? başlıklı raporunda dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve CIA Başkanı George Tenet’in yanı sıra Irak ABD eski komutanı Korgeneral Ricardo Sanchez ve Guantanamo Körfezindeki ABD askeri hapishanesinin eski komutanı General Geoffrey Miller hakkında adli soruşturma başlatmasına yetecek kadar önemli kanıt sunmuştu.

Önceki çalışmalarımızın devamı olan bu rapor, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra sorgu ve gözaltı politikalarının belirlenmesinde en büyük sorumluluğu olan ABD hükümet yetkililerinin rolleri hakkında açığa çıkan bilgileri özetlemekte; ABD ve uluslararası hukuk bakımından bu sorumluluklarını analiz etmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü bu kanıtlar

---

* Waterboarding: Hareketsiz hale getirilmiş kişinin yüzüne su dökülerek yapılan bir işkence türü. Genellikle mağdurun yüzüne bir kumaş ya da plastik parçası konarak nefes alma sırasında dökülen su, mağdurda boğulma hissi yaratır. Belgede bundan sonra “su işkencesi” olarak anılacaktır –Çev.

¹ George W. Bush, Decision Points (Karar Noktaları) (New York: Crown Publishers, 2010), s. 170.

² Tümgeneral Antonio Taguba, “Önsöz”, İnsan Hakları İçin Doktorlar, Broken Laws, Broken Lives: Medical Evidence of Torture by US Personnel and Its Impact (Çiğnenen Yasalar, Çiğnenen Hayatlar: ABD Personelinin Yaptığı İşkencenin Tıbbi Kanıtları ve Etkileri), http://brokenlives.info/?page_id=23 (erişim tarihi: 7 Haziran 2011).

değerlendirildiğinde ABD hükümetinin, gözaltındaki kişilere işkence ve kötü muamele, CIA gizli gözaltı programı ve tutukluların işkence riski altındaki ülkelere göndermelerile bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen suçlarla ilgili kapsamlı bir cezai soruşturma başlatması için yeterli kanıt bulunduğu inanmaktadır. Böyle bir soruşturmanın açılması halinde, dört üst düzey yetkilinin suç teşkil ettiği iddia edilen icraatlarına yoğunlaşılması gerekir. Bu kişiler eski Başkan George W. Bush, Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve CIA Başkanı George Tenet.

Bu soruşturmanın incelemesi gereken bir diğer konu da Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice ve Adalet Bakanı John Ashcroft'un yanı sıra, işkence için hukuki "gerekçeler" üreten Alberto Gonzales (başkanın hukuk danışmanı ve daha sonra Adalet Bakanı), Jay Bybee (Adalet Bakanlığı Hukuk Müşavirliği (OLC) başkanı), John Rizzo (CIA baş hukuk danışmanı), David Addington (başkan yardımcısı hukuk danışmanı), William J. Haynes II (Savunma Bakanlığı hukuk danışmanı) ve John Yoo'nun (Adalet Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nde hukuk danışman yardımcısı) sorumluluklarının ne olduğudur.

Önemli bilgilerin çoğu hala gizli belge niteliğinde. Örneğin gözaltı ve sorgulama politika ve uygulamaları hakkındaki hükümet iç belgeleri hala gizli tutulmaktadır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'ndan faydalanarak binlerce belgenin açıklanmasını sağlayan Amerika Yurttaş Hakları Birliği'ne (ACLU) göre, hala gizli tutulan onlarca önemli belge arasında CIA "kara delikleri"nin –ya da gizli hapishanelerinin- kurulmasına izin veren Eylül 2001 tarihli başkanlık yönergesiyle CIA başmüfettişinin raporları da bulunmaktadır.³ Ayrıca, CIA başmüfettiş raporu ve Adalet Bakanlığı ile Senato komite raporları gibi görünüşte açıklanan raporlar, önemli olay ve kararları anlaşılabilir hale getirecek şekilde redakte edilmiştir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü bu belgelerin çoğunda, bu raporda detaylı olarak anlatılan vakalar hakkında açılacak cezai soruşturmayı güçlendirecek ve suçlamada bulunmak için gereken bilgilerin olabileceğine inanmaktadır. Örgüt ayrıca son beş yıl içinde gizliliği kaldırılan bilgilerde de yukarıda anılan yetkililerin yalnızca ABD ve uluslararası hukukun yaygın ve ağır ihlallerine izin vermek ve yönetmekle kalmayıp, kötü muameleyi durdurmak için harekete geçmediğine veya ciddi ihlallerin yapıldığını öğrendikten sonra sorumluların cezalandırılması için de birşey yapmadığına dair sağlam kanıtlar bulunduğu inanmaktadır. Üstelik bu yetkililer gözaltı ve sorgu operasyonlarına ancak yoğun

---

³ "ACLU Davasında Hükümet Önemli İşkence Belgelerini Teslim Etmiyor", Amerika Yurttaş Hakları Birliği (ACLU) basın açıklaması, 1 Eylül 2009, <http://www.aclu.org/national-security/government-withholds-key-torture-documents-aclu-lawsuit>. Verilmeyen belgelerin listesi için bkz.; Bilgi Edinme Hakkı Yasası davasında Teslim Edilmeyen Bilgiler Endeksi, http://www.aclu.org/pdfs/safefree/oig_vaughnindex.pdf (her ikisine de erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

tartışmalardan ve Adalet Bakanlığı hukukçularının hukuki mütalaasından sonra izin verildiğini iddia etmektedirler. Oysa sivil liderlerin, siyasi çıkarlar doğrultusunda atanmış olan hükümet avukatlarından ağırlaştırılmış sorgu tekniklerini destekler nitelikte hukuki mütalaa hazırlamalarını talep ettiğine dair önemli kanıtlar bulunmaktadır. Üstelik bağımsız hukukçuların bu sorgu tekniklerine itiraz etmelerine rağmen bu mütalaalar hazırlanmıştır.

Yasadışı gözaltı, ağırlaştırılmış sorgu ve işkence riski olan ülkelere nakil programları -ve üst düzey hükümet yetkililerin rolü hakkında- kapsamlı, tarafsız ve gerçekten bağımsız soruşturma yapılması gerekiyor. İşkence ve uluslararası hukukun ağır ihlallerine izin veren, emreden ve yürütenler ile komutanlık sorumluluğu bakımından bu suçlara karışmış kişiler soruşturulmalı ve suçlayıcı kanıtların bulunması durumunda yargılanmalıdır.

Bunu yapmak ve bu raporda dile getirilen konularla ilgili harekete geçmek ABD'nin küresel duruşu için son derece önemlidir. Eğer ABD, Ebu Greyb ve Guantanamo kara lekelerini temizleyip hukukun üstünlüğünün vazgeçilmez olduğunu kanıtlamak istiyorsa derhal adım atmalıdır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü ne yetkililerin ABD yasaları bakımından suçlu ya da masum olduğuna dair herhangi bir görüş bildirmekte, ne de bu kişilerin suçlu olabileceklerine dair detaylı bir açıklama ya da hukuki belge sunduğu iddiasında bulunmaktadır. Örgüt iki temel bölümde olguları açıklamaktadır: bunlardan biri Bush yönetiminin gözaltı ve sorgulama politikalarını ve uygulamalarını özetlemekte, diğeri ise bazı önemli hükümet görevlilerinin cezai sorumluluklarını detaylı olarak anlatmaktadır.

Bu raporda ele alınan ihlallere giden yol, Bush yönetiminin el Kaide'nin 11 Eylül 2001'de New York ve Washington DC'de yaptığı saldırılardan birkaç gün sonra, başka ülkelerde yürütülen askeri ve terörle mücadele operasyonlarında yakalanan kişilerle ilgili bir dizi yeni politika, prosedür ve uygulama hazırlamasıyla başladı. Bunlardan birçoğu savaş hukukunu, uluslararası insan hakları hukukunu ve ABD federal ceza yasasını ihlal eder nitelikteydi. Üstelik üst düzey ABD yetkililerinin onay verdiği zor kullanma yöntemleri arasında, başkaları tarafından yapıldığı her seferinde ABD'nin işkence ve kötü-muamele olarak kınadığı taktikler de yer alıyordu.

Bu uygulamalara bir örnek vermek gerekirse, Bush yönetimi CIA ve askeriye'nin işkenceye varan ağırlaştırılmış sorgu teknikleri kullanmasına izin verdi ve yasadışı bir gizli CIA gözaltı programı oluşturdu. Bu programa göre, yakalanan kişiler nerede oldukları açıklanmayan mekanlarda ailelerine bildirilmeden tutuluyor; Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin girmesine izin verilmiyor ve yapılan muamelenin denetlenmesine olanak sağlanmıyordu. Ayrıca tutuklular Suriye, Mısır, Ürdün gibi, işkence görme olasılıklarının yüksek olduğu yerlere

hukuka aykırı olarak naklediliyordu. Gerçekten de, Kanada vatandaşı olan Maher Arar gibi birçok kişi işkence gördü. ABD Maher Arar'ı 2002 yılında Suriye'ye gönderdi. Arar, Suriye'de gözaltında tutulduğu 10 ay boyunca kablo ve elektrik telleriyle defalarca dövüldüğünü anlattı. Kanıtlar işkencenin bu gibi durumlarda nakillerin istenmeyen sonucu değil, amacı olabileceğini gösteriyor.

Aynı zamanda, yönetimin kendi siyasi çıkarları doğrultusunda atadığı hukukçular yönetimin gözaltı ve sorgu politikalarına hukuki kılıf oluşturmak amacıyla bir mütalaa hazırladı.

Bush yönetiminin aldığı kararların doğrudan sonucu olarak ABD gözetimindeki tutuklular dövüldü, duvara fırlatıldı, küçük hücrelere tıkıldı ve su işkencesine maruz bırakıldı. Her ikisinin de üst düzey El Kaide sorumlusu olduğu iddia edilen Halid Şeyh Muhammed'e 183 kez, Abu Zübeyde'ye ise 83 kez su işkencesi yapıldı.

Afganistan, Irak ve Guantanamo Körfezi'nde bulunan ABD idaresindeki tesislerde tutulanlar bazen haftalarca ve hatta aylarca süren kötü muameleye maruz kaldı. Uygulanan yöntemler arasında acıya sebep olan "stresli" pozisyonlarda tutma, uzun süre çıplak bırakma, uyku, yemek ve sudan mahrum bırakma, aşırı soğuk veya sıcakta tutma, haftalarca yüksek volümlü müzik eşliğinde tamamen karanlıkta bırakma yer alıyordu. Irak'ta bunlara ilaveten dayak, nefessiz bırakma, cinsel taciz ve sahte infaz gibi yöntemler uygulanıyordu. Guantanamo Körfezi'nde ise bazı tutuklular kendi dışkılarının üstüne oturmaya zorlanıyor ve bazıları da kadın sorgucuların cinsel aşağılamasına maruz kalıyordu. Afganistan'daki tutuklular uzanmaya ya da uyumaya imkan vermeyecek şekilde duvarlara zincirleniyordu; kelepçeler el ve ayak bileklerinde şişme ve morarmalara neden oluyordu.

Birçok kıtada gerçekleşen bu ihlaller askerlerin ya da sorgucuların kendiliklerinden kurallara aykırı davranmasından kaynaklanmıyordu: bunlar, üst düzey ABD liderlerinin yasaları esnetmesinin, gözardı etmesinin veya elinin tersiyle itmesinin sonucuydu. Ayrıca, bu raporda da açıklandığı üzere, yaptıklarının bazı uluslararası ve iç hukuku ihlal eder nitelikte olduğu yönünde ülke içinden ve dışından gelen itirazlarına rağmen, bilindiği kadarıyla yetkililer tutuklu operasyonlarıyla ilgili aldıkları ilk kararları ve izinleri değiştirmediler. Ayrıca hukuk dışı sorgu teknikleri, ilk başta açıkça izin verdikleri sınırı aştığında bu yetkililer gözlerini kapattı ve ihlalleri durdurmak için herhangi bir çaba göstermedi.

Cezasızlığın Bedeli

11 Eylül 2001 saldırılarını takip eden yıllarda ABD hükümetinin terörizmle mücadelede insan haklarını hiçe sayması hem ABD'nin ahlaki duruşunu zedeledi, hem de diğer

hükümetler için olumsuz bir örnek teşkil etti ve ABD hükümetinin dünya çapındaki Amerikan karşıtı saldırganlığı azaltma çabalarına ket vurdu.

Özellikle CIA'in işkence, gözaltında kayıp etme ve gizli hapishaneler gibi uygulamaları kanunsuz ve etik dışı olduğu kadar, umulan faydadan çok zarar verdi. Bu uygulamalar ABD hükümetinin terörizmle mücadele alanındaki itibarını ve konumunu lekeledi; diğer ülke istihbaratlarıyla işbirliğini olumsuz etkiledi ve gelecekte ortaya çıkabilecek küresel terör tehditlerinin ortaya çıkarılması ve önlenmesinde desteklerine son derece ihtiyaç duyacakları Müslüman toplulukların da öfke ve tepkisini çekti.

Başkan Barack Obama, Ocak 2009'da göreve gelmesinin ardından CIA'in gizli hapishanelerini kapatmak ve işkence yapılmasını yasaklamak suretiyle yeni bir strateji oluşturma konusunda önemli adımlar attı. Ama hala, yargılama olmadan süresiz gözaltı, Guantanamo askeri cezaevinin kapatılması ve tutukluların işkence yapıldığı bilinen ülkelere gönderilmesi gibi konularda yeni düzenlemeler yapılmış değil. En önemlisi, mevcut yönetim geçmişle yüzleşmediği sürece, ABD'nin terörle mücadelede insan haklarına bağlılık taahhüdü zan altında kalacaktır. Bu durumun üstesinden gelmenin yolu, 11 Eylül sonrasında yapılan sistematik insan hakları ihlallerinin sorumlularıyla bütünlüklü ve gerçek bir yüzleşmeden geçmektedir.

Bu suçların gerçek anlamda hesabı verilmediği sürece, terörle mücadele adına hak ihlalleri yapan diğerleri kendi icraatlerini eleştirenlere cevap olarak ABD'nin tutuklulara kötü muamelede bulunduğunu öne sürecektir. ABD gibi güçlü ve etkili bir ülke insan haklarının temeli olan işkence yasağını açıktan ihlal ettiğinde, diğer ülkeleri de adeta aynısını yapmaya davet etmiş olur. ABD hükümetinin insan hakları savunuculuğu konusundaki itibarı işkence uygulamalarının açığa çıkmasıyla zaten zedelenmişti. Bu suçlara karışmış karar vericilerin cezasız kalmasıyla da itibarı zarar görmeye devam etmektedir.

Daha önce, liderlerinin gerçekleştirdiği işkence ve ağır suçlarla mücadele etmiş diğer ülkelerde olduğu gibi ABD'de de ihlallerin telafi edilmesi yönünde siyasi baskılar ortaya çıkıyor. Yorumcular geçmiş ihlallerle ilgilenmeye kalkışmanın siyasi parçalanmaya yol açabileceğini ve Obama yönetiminin aciliyet gerektiren siyasi hedeflere ulaşmasını engelleyebileceğini düşünüyor.

Bu görüş, kayıtsız kalmanın bedelinin ne kadar ağır olacağını gözardı etmektedir. İşkencenin soruşturulmaması durumunda küresel düzeydeki algı, yasadışı fiillerin kasten

hoşgörüldüğü olacak ve gelecekte başka ihlallere kapı açacaktır.⁴ ABD bu korkunç insan hakları ihlallerine, “siyasi seçenek”ten ziyade suç olarak muamele etmedikçe bu tür fiillere itiraz ettiğini ikna edici bir şekilde öne süremeyecektir.

Güvenilir ve tarafsız bir cezai soruşturma yürütmenin faydaları ise sayısızdır. Örneğin, ABD hükümeti işkenceye karşı olduğuna dair en net mesajı vermiş olacaktır. Hesap verebilirlik ABD’nin terörle mücadelede insan haklarına saygı konusundaki itibarını daha önceki her türlü girişiminden daha somut ve ikna edici bir biçimde arttıracak; insan haklarını ihlal ettikleri için ABD tarafından eleştirilen hükümetlere ve bu ihlallerden muzdarip olan halklara saygıdeğer bir örnek oluşturacaktır. Ayrıca işkenceye başvurulmasına yol açan hukuki ve kurumsal zaafların ortaya çıkmasına ve böylece hükümetin terörle mücadeledeki etkinliğini arttıracak yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı olabilecektir. Ülke içinde soruşturma yürütülmesi, ABD yetkililerinin evrensel yargı yetkisi ilkesi uyarınca –şu an İspanya’da olduğu gibi- başka ülkelerin adalet sistemlerince soruşturma ve kovuşturmayaya uğraması ihtimalini de ciddi oranda azaltacaktır; zira, bu tür kovuşturmalar ihlalleri soruşturmaktan sorumlu hükümetin gereğini yapmamasına dayandırılarak başlatılmaktadır.

Hesap Verilebilirliği Tesis Etmek

2004’te patlak veren Ebu Greyb skandalı gibi tutuklulara yapılan işkence ve kötü muamele uygulamaları ortaya çıktığında Bush yönetimi gerçekleri ve sorumluları ortaya çıkarmaktan ziyade hasar kontrolüne önem verdi. Yönetimin 2004’ten itibaren yürüttüğü soruşturmaların büyük bölümü, mahkumlara kötü muamele yapıldığı iddialarını bütünlüklü olarak inceleyecek bağımsızlıktan ve kapsamdan yoksundu. İncelemelerin neredeyse tamamı CIA ya da ordunun kendi içinde inceleme yürütmesinden ibaretti ve tutuklulara yapılan muamelenin yalnızca bir noktasına odaklanıyordu. Hiçbiri ne tutukluların işkence görecekleri yerlere nakledilmelerini ne de tutuklulara yönelik muamele politikalarından sorumlu olabilecek sivil liderlerin rollerini inceledi.

ABD’nin tutuklulara kötü muamele yapanlardan hesap sorma konusundaki karnesi korkunç. İnsan Hakları İzleme Örgütü 2007 yılında en az 600 ABD personelinin karıştığı 350 küsur ihlal iddiası hakkında bilgi topladı. Çok sayıda ve sistematik ihlal vakasına rağmen çok az askeri personel cezalandırıldı; öte yandan tek bir CIA görevlisi bile hesap vermek zorunda kalmadı. Tutuklulara kötü muamele suçuyla yargılanan en üst rütbeli

---

⁴ Bir yorumcunun yazdığı gibi, hesap sormamak, “işkence ve kayıp etme gibi taktikler hala politik seçenek olarak duruyor, şimdiki başkan tarafından kullanılmasa da bir sonraki için hazır durumda ‘dolu bir silah gibi’ orada bekliyor.” David Cole, “Breaking Away” (Kaçmak), The New Republic, 30 Aralık 2010.

subay olan yarbay Steven Jordan 2006 yılında Ebu Greyb skandalındaki rolü nedeniyle askeri mahkemeye çıkarıldı ama 2007’de beraat etti.

Barack Obama 2009 yılında, tutuklulara kötü muamele konusunda temiz bir sicil ile başkan olduğunda sorumlulardan hesap sorma konusunda görünüşte gelişme kaydedildi. Adaylığı sırasında Başkan Obama tutuklulara kötü muamele ile ilgili “kapsamlı soruşturma yapılmasına” duyulan ihtiyaçtan söz etmişti.⁵ Seçildikten sonra “eğer birisi yasayı açıkça ihlal ettiyse” yargılanması gerektiğini söyledi; ancak “geçmişe bakacağımıza ileriye bakmamız gerektiğine inanıyorum”⁶ dediğinde başka bir şey ima etmiş oldu.

24 Ağustos 2009 günü CIA genel müfettişinin uzun süredir gizli tutulan ve yeni ortaya çıkmış yasadışı uygulamaları da kapsayan sorgu yöntemleriyle ilgili raporu ciddi bir sansürden geçmiş haliyle yayınlandı. Aynı gün ABD Adalet Bakanı Eric Holder “sınır aşırı yerlerde tutulan özel tutukluların sorgulanmasında federal yasaların ihlal edilip edilmediğine dair bir ön inceleme yapmak üzere” federal savcı John Durham’ı görevlendirdiğini açıkladı. Ama Holder, “Adalet Bakanlığı samimiyetle ve Hukuk Müşavirliği’nin (OLC) tutukluların sorgulanmasıyla ilgili verdiği hukuki mütalaa sınırları içinde hareket etmiş kişilerin yargılanmayacağını” da ekledi.⁷

Holder’in açıklaması Başkan Obama’nın Bush döneminden bir dizi iç yazışmanın gizliliğini kaldırdığı zaman yaptığı açıklamayla tutarlıydı. Obama “Bu notları yayınlarken, Adalet Bakanlığı’nın hukuki tavsiyesi üzerine görevlerini samimiyetle ifa etmiş olanların kovuşturmayla uğramayacağını garanti ettiğini” söylemişti. Bu açıklamalar özünde 2005

---

⁵ “Kayıt çözümü - Barack Obama’nın “MSNBC’deki konuşması”, New York Times, 4 Nisan 2007 <http://www.nytimes.com/2007/10/04/us/politics/04obama-text.html?pagewanted=all> (erişim tarihi 20 Haziran 2011)

⁶ Barack Obama, George Stephanopoulos’un röportajı, This Week, ABC News, 11 Ocak 2009, transkript için <http://abcnews.go.com/ThisWeek/Economy/story?id=6618199&page=1> (erişim tarihi: 24 Haziran 2011).

⁷ “Adalet Bakanı Eric Holder’ın Belli Bazı Tutukluların Sorgulanmasına Dair İn Incelemeyle İlgili Açıklaması”, ABD Adalet Bakanlığı basın açıklaması, 24 Ağustos 2009, <http://www.justice.gov/ag/speeches/2009/ag-speech-0908241.html> (erişim tarihi 21 Haziran 2011) Haziran 2011’de Time dergisi bedeni buzda soğutulduğu için “Buzadam” olarak bilinen Iraklı tutuklu Manadel el-Cemadi’nin Abu Ghraib’de ölmesiyle ilgili Durham’ın araştırma yaptığını yazdı. “Cinayetle Lanetlenmiş: Federal Büyük Jüri “Buzadam”ın Abu Ghraib’deki Ölümünde Savaş Suçları ve İşkence Suçları ile ve CIA’in Yaptığı İddia Edilen Diğer İhlalleri Soruşturuyor”, Mark Thomson tarafından Battlefield adlı blog sayfasına yüklenmiştir. Time.com, <http://battleland.blogs.time.com/2011/06/13/haunted-by-homicide-federal-grand-jury-investigates-war-crimes-and-torture-in-death-of-the-ice-man-at-abu-ghraib-and-other-alleged-cia-abuses/#ixzz1PkuG5q8S> (erişim tarihi: 17 Haziran 2011).

tarhli Tutuklulara Muamele Yasası'yla uyumludur. Yasa aşağıdaki özellikler mevcut olduğu takdirde görevliye suç isnat edilmesine karşı bir savunu getirmektedir:

[görevli] uygulamaların yasadışı olduğunu bilmiyorsa ve sıradan algı ve anlayıştaki birinin bu fiillerin yasadışı olduğunu anlamayacak nitelikteyse. Sıradan bir kişinin uygulamaların yasadışı olup olmayacağını anlama konusunda yapılacak değerlendirmede, diğerlerinin yanı sıra, konseyin tavsiyesinin samimiyetle icra edildiğine itimat edilmesi gereği önemli bir unsurdur.⁸

Sorun şu ki, başkana ve tüm icra kurumlarının birimlerine hukuki tavsiye verme yetkisi bulunan OLC'nin hazırladığı mtalaadaki tavsiyenin kendisi işkence ve diğer kötü muamele yöntemlerine izin vermekteydi. Amacı su işkencesi, uykusuz bırakma, tutukluları duvara fırlatma, zorla çıplak tutma ve tutukluları kk ve karanlık hücrelerde tutma gibi yöntemlerin hukuken gerekelendirmektir. Bush yönetiminin sonraki dönemlerinde OLC'nin değişen yetkililerinin tüm mütalaaları geri çekmesi dikkate değer bir noktadır.

ABD yasaları uyarınca, emir ve yönergelere samimiyetle uyduğunu iddia eden ABD görevlileri cezai kovuşturmadan muaf olsalar da bu, Adalet Bakanlığı'nın OLC mütalaasına dayanarak işkence yapmış görevlilerin tamamının cezai soruşturmadan muaf tutulması anlayışını benimsemesini gerektirmez. Öyle ki Adalet Bakanlığı'nın böyle bir tutum alması, önceden hukuki gerekçesi hazırlanarak işlenen suçlarla ilgili ceza ehliyetini bertaraf etmeyi amaçlayan bir hukuki stratejiyi onaylama riskini taşımaktadır. Böylesi bir stratejinin işe yaradığı anlaşılırsa gelecek yönetimlerin de yasadışı fiillere niyetlendiğinde aynı yöntemi benimseme ihtimali yüksektir.

Adalet Bakanlığı OLC mtaalasına uygun davrandığını iddia edenlerin samimi olup olmadıklarını değerlendirirken her vakayı tek tek ele almalı ve bu kararların alındığı dönemde, akli başında birine göre fiillerin hukukiliğine ikna olup olmayacağı ciddi bir biçimde incelemelidir. En ağır ihlal vakalarının bu testi geçeceği şüphelidir. Özellikle de işkencenin bir yöntem olarak kullanılmasına yetki vermiş olan st düzey yetkililerin bu analizden geçebilmesi pek mümkün değildir - hele de OLC'ye hukuki kılıf bulması için baskı yaptılarsa ya da şimdi kendilerini koruduğunu iddia ettikleri mütalaanın yazılmasında payları bulunduysa.

---

⁸ 2005 Gzaltındakilere Yönelik Muameleye Dair Kanun, Kamu Hukuku 163-109, 119 Stat. 3136, 6 Haziran 2006, http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=109_cong_public_laws&docid=f:publ163.109.pdf (21 Haziran 2011), bölüm 1404 (a).

Adalet Bakanlığının ilk önce düşük rütbeli sorgucuların fiilerini incelemeye alması yanlış olur. Bu, ihlallerin neden ve nasıl meydana geldiğini en baştan yanlış anladıklarını gösterecektir. Gerek Savunma Bakanlığı'nın onayladığı ağırlaştırılmış sorgu yöntemleri gerekse CIA'in gizli gözaltı programı üst düzey ABD yetkililerinin bu ihlal uygulamalarını tasarladığı, izin verdiği ve denetlediği, yukarıdan aşağıya yapılan işlerdi.

Soruşturma Gerekçeleri

Yasadışı gözaltı politikaları ve ABD gözetimindeki tutuklulara işkence ve kötü muamele yapılmasıyla ilgili son birkaç yıldır kamu kayıtlarına oldukça fazla kanıt girdi. Özellikle Amerika Yurttaş Hakları Birliği (ACLU) ve Anayasal Haklar Merkezi'nin Bilgi Edinme Kanunu'nu kullanarak açtığı davalar neticesinde tutuklulara muameleyle ilgili en az 100,000 sayfa hükümet belgesi ortaya çıktı. Bu sayede CIA genel müfettişinin gözaltı uygulamalarıyla ilgili hazırladığı raporun büyük bölümü, CIA arkaplan belgeleri, farklı hükümet raporları ve ağırlaştırıcı sorgu teknikleri için hükümete hukuki gerekçe sağlayan ünlü "işkence mütalaaları" artık kamuya açık belgeler arasında.⁹ Senato Silahlı Kuvvetler

---

⁹ Raporlar şunlardır: Merkezi Haberalma Teşkilatı Başmüfettişlik Ofisi, "Terörle Mücadele ve Sorgu Faaliyetleri (Eylül 2001-Ekim 2003)," 7 Mayıs, 2004, http://www.aclu.org/torturefoia/released/052708/052708_Special_Review.pdf (erişim tarihi: 15 Haziran 2011) ("CIA I-G Raporu");

Koramiral Albert T. Church, III, ABD Savunma Bakanlığı, "Savunma Bakanlığı sorgu operasyonları incelemesi – Geniş Özet", ABD Savunma Bakanlığı, tarihsiz, <http://www.defense.gov/news/mar2005/d20050310exe.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) ("Church Raporu");

Tuğgeneral Charles Jacoby, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, "CFC-A AO [Birleşik Güçler Komutanlığı-Afganistan Operasyon Bölgesi] Gözaltı Operasyonları: Denetleme Raporu," 25 Haziran 2004, <http://action.aclu.org/torturefoia/released/061906/JacobyReport.pdf> (erişim tarihi: 15 Haziran 2011);

İstihbaratla İlgili Seçilmiş Senato Komitesi, "ABD İstihbarat Topluluğu'nun Irak'la İlgili Savaş Öncesi İstihbarat Değerlendirmesi," Senato Raporu 108-301, 9 Temmuz 2004, <http://intelligence.senate.gov/108301.pdf> (erişim tarihi: 14 Haziran 2011);

Tümgeneral Antonio M. Taguba, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, "800. Askeri Polis Tugayı'nın Madde 15-6 Bakımından Soruşturulması," Mayıs 2004, <http://www.aclu.org/torturefoia/released/TR3.pdf>, (erişim tarihi: 14 Haziran 2011);

Tümgeneral Paul T. Mikolashek, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, "Tutuklu Operasyonları İncelemesi," Kara Kuvvetleri Bakanlığı Baş Müfettişi, 21 Temmuz 2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/world/iraq/abughraib/detaineereport.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2001) ("Mikolashek Raporu");

Tümgeneral George R. Fay, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, "Abu Ghraib Gözaltı Tesisi ve 205. Ordu İstihbarat Tugayının AR 15-6 Bakımından Soruşturulması" ve Korgeneral Anthony R. Jones, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, "Abu Ghraib Hapishanesi ve 205. Ordu İstihbarat Tugayının AR 15-6 Bakımından Soruşturulması", 23 Ağustos 2004, <http://www.defense.gov/news/aug2004/d20040825fay.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) /"Fay/Jones Raporu");

James R. Schlesinger, Savunma Bakanlığı, "SB Gözaltı Operasyonlarını İnceleme Bağımsız Komisyonu Nihai Raporu", 24 Ağustos 2004, <http://www.defense.gov/news/Aug2004/d20040824finalreport.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) ("Schlesinger Raporu");

Komitesi'nin tutuklulara kötü muameleye dair yürüttüğü bir inceleme sonunda 2008'de hazırladığı ve 2009'da gizliliği kaldırılan raporla birlikte oldukça kapsamlı bilgiler gün ışığına çıktı.¹⁰ Adalet Bakanlığı baş müfettişi 2008 yılında gözaltında kötü muamelede FBI'nın rolüyle ilgili bir rapor yayınladı¹¹; bakanlığın Mesleki Sorumluluk Ofisi ise bakanlık hukukçularının ağırlaştırılmış sorguyu meşrulaştıran hukuk mütalaasının hazırlanmasındaki rolüyle ilgili bir rapor hazırladı.¹² Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin hazırladığı ve anlaşıldığı kadarıyla ABD yetkililerince sızdırılan bir raporda da CIA gözetimindeki “çok önemli” tutuklulara yönelik muamele anlatılıyor.¹³ İlaveten, eski tutuklular ve ispiyoncu memurlar* öne çıkarak yaşadıklarını ve bildiklerini anlattı ve birçok müdür de kendi sorumlulukları hakkında bilgi verdi. Ancak bu raporda da belirtildiği gibi, başta Başkan Bush'un CIA “kara delikler”ine izin verdiği yönerge olmak üzere hala gizli kalan birçok temel kanıt bulunuyor.

Tuğgeneral Richard P. Formica, Kara Kuvvetleri Bakanlığı, CJS-OTF-AP ve 5. SF Grup Gözaltı Operasyonlarının Madde 15-6 Bakımından Soruşturulması,” 8 Kasım 2004, <http://www1.umn.edu/humanrts/OathBetrayed/Formica%20Report.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) (“Formica Raporu”); ve

Tuğgeneral John Furlow (Kara Kuvvetleri) ve Korgeneral Randall M. Schmidt (Hava Kuvvetleri), “Ordu Yönetmeliği 15-6: Nihai Rapor: Küba, Guantanamo Körfezi Gözaltı Tesisi'nde FBI'nın Tutuklulara Kötü Muamele Yaptığı İddialarına İlişkin Soruşturma”, 1 Nisan 2005 (9 Haziran 2005'te değişiklik yapıldı), <http://www.defense.gov/news/Jul2005/d20050714report.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011).

10 Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi, “ABD Gözetimindeki Tutuklulara Muameleye Dair Yapılan Araştırma Raporu”, 20 Kasım 2008, http://armed-services.senate.gov/Publications/Detainee%20Report%20Final_April%2022%202009.pdf (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) (“SKSK Raporu”).

¹¹ ABD Adalet Bakanlığı Baş Müfettiş Ofisi, “FBI'nın Guantanamo Körfezi, Afganistan ve Irak'taki Tutuklu Sorgulamalarıyla Bağlantısı ve Gözlemlerine Dair İnceleme,” Mayıs 2008, <http://www.aclu.org/national-security/justice-department-office-inspector-general-review-fbis-involvement-and-observatio> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) (“AB BM Raporu”).

¹² ABD Adalet Bakanlığı Mesleki Sorumluluk Ofisi, “Merkezi Haberalma Teşkilatı'nın ‘Terör Şüphelilerine Yönelik Ağırlaştırılmış Sorgu Teknikleri’ kullanmasına ilişkin Meselelerle Bağlantılı Olarak Hukuk Danışmanı Ofisi'nin Mütalaasına dair Soruşturma”, 29 Temmuz 2009, <http://judiciary.house.gov/hearings/pdf/OPRFinalReporto90729.pdf> (erişim tarihi: 21 Haziran 2011) (“MSO Soruşturması”).

¹³ Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, ABD ve Kanada Bölgesel Delegasyonu, “CIA Gözetimindeki Ondört ‘Yüksek Değerdeki Tutuklulara’ Yönelik Muamele Hakkında UKHK Raporu”, Şubat 2007, <http://www.nybooks.com/media/doc/2010/04/22/icrc-report.pdf> (erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

* İngilizcesi “whistleblower” çalıştığı kurumdaki hukuk dışı uygulama ya da fiilleri ifşa eden kişi anlamına gelmektedir (Çev)

Sonuç olarak, bu raporda yer alan kanıtlar değerlendirildiğinde aşağıda isimleri geçen kişilerle ilgili cezai soruşturma açılması gerektiğine inanıyoruz:¹⁴

Başkan George W. Bush: Tutuklu operasyonlarında tam yetkiliydi ve kişilerin uzun süreli tecrit gözaltında zorla kaybedildiği CIA gizli gözaltı programına izin verdi. Tutuklulara işkenceyle sonuçlanacağını bildiği ya da bilmesi gerektiği CIA nakil programını onayladı. Ve, CIA'e işkence yöntemlerini kullanması, özellikle de iki tutukluya su işkencesi yapılması için yetki verdiğini alenen kabul etti. Bush kötü muameleyi durdurmak ya da sorumluları yargılatmak için yetkisini hiç kullanmadı.

Başkan Yardımcısı Dick Cheney: Yasadışı gözaltı politikalarının ve bu politikalarla ilgili hukuki meşruiyetin formüle edilmesinin ardındaki itici güç. Başta 2002'de Ebu Zübeyde adlı tutukluya su işkencesi yapılması olmak üzere, özel CIA operasyonlarının tartışıldığı çok sayıda toplantıya başkanlık etti ya da katıldı. CIA sorgu programında su işkencesi ve diğer işkence ve kötü muamele yöntemlerinin kullanılmasını onaylayan ve daha sonra tekrar yetki veren Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) "İlkeler Komitesi"nin üyesiydi. Cheney su işkencesi yönteminin kullanıldığıyla ilgili bilgisi olduğunu alenen kabul etti.

Savunma Bakanı Donald Rumsfeld: ABD askeri personelinin Afganistan ve Irak'ta işkence ve kötü muamele yapmasını kolaylaştıran yasadışı sorgu yöntemlerini onayladı. Rumsfeld altı hafta boyunca ağırlaştırılmış (toplamda işkenceye varan) sorgulamaya maruz bırakılan Muhammed ek-Kahtani'nin sorgusunu yakından izledi. CIA'in tutuklulara işkence yapmasını onaylayan NSC İlkeler Komitesi üyesiydi. Rumsfeld tutuklulara işkence ve kötü muamele yapılmasını durdurmak için, hatta 2002 yılı başında ihlallerle ilgili kanıtlardan haberi olmasının ardından görevde kaldığı üç yıl boyunca, asla yetkisini kullanmadı.

CIA Başkanı George Tenet: CIA'in su işkencesi, boğulma hissi yaratma, zorlayıcı pozisyonlar, ışık ve ses bombardımanı, uykusuz bırakma ve diğer işkence ve kötü muamele yöntemlerini kulanmasına izin verdi ve denetledi. CIA tutuklularına işkence yapılmasını onaylayan NSC İlkeler Komitesi üyesiydi. Tenet'in idaresindeki CIA ayrıca tutukluları gizli yerlerde uzun süreli tecrit gözaltında tutmak suretiyle "kayıp" ediyor ve işkence görme riski bulunan ya da işkence gördükleri ülkelere naklediyordu.

---

¹⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü Korgeneral Sanchez ve Tümgeneral Miller'la ilgili olarak 2005 tarihli raporundaki değerlendirmeleri de, burada tekrar etmeden, benimsemektedir. Bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü, "İşkenceden Paçayı Sıyırmak? ABD'nin Tutuklulara Kötü Muamelesiyle İlgili Komuta Sorumluluğu," vol. 17, no. 1 (G), Nisan 2005, <http://www.hrw.org/en/reports/2005/04/23/getting-away-torture-o>

İlaveten, işkenceyi meşrulaştırmak amacıyla kaleme alınan ve CIA'in gizli gözaltı programına yetki verilmesi için temel oluşturan hukuki mütaalar ile ilgili de cezai soruşturma başlatılmalıdır. Sorumlu hükümet hukukçuları arasında başkanın danışmanı ve daha sonra Adalet Bakanı olan Alberto Gonzales; Adalet Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nde (OLC) bakan yardımcısı Jay Bybee; CIA baş danışman vekili John Rizzo; Başkan yardımcısı danışmanı David Addington; Savunma Bakanlığı baş danışmanı William J. Haynes II ve OLC'de baş danışman vekil yardımcısı John Yoo bulunuyor.

Bağımsız ve Tarafsız Bir Komisyon

ABD ve dünya kamuoyu 11 Eylül saldırılarının ardından yaşanan ihlallerin kapsamı, neden ve nasıl gerçekleştiğine dair tam ve aleni bir açıklamayı hakediyor. Bireysel düzeyde cezai sorumluluklara odaklanan soruşturmalar tüm bilgiyi gün ışığına çıkarmayacaktır. Bu yüzden, yürütme organı, CIA, ordu ve Kongre'nin icraatlarını inceleyecek ve bir daha bu tür yaygın ve sistematik ihlallerin tekrarlanmaması için tavsiyelerde bulunacak, 11 Eylül Komisyonu çizgisinde, bağımsız ve tarafsız bir komisyon kurulmalıdır.¹⁵

ABD hükümetinin yürüttüğü soruşturmalar ya dar kapsamlıydı – askeri personelin belli bir yerde, belli bir zaman diliminde işlediği ihlallere bakmak gibi – ya da ordunun kendisi hakkında soruşturma yürütmesi nedeniyle bağımsız değildi. Kongre incelemeleri ise tek bir kurum ya da birimin araştırılmasıyla sınırlıydı. Programları planlayan ya da bu programlara katılmış olan kişiler henüz konuşmadığı için kayıtlara girmedi.

Kötü muamele yöntemlerinin kullanılmasıyla ilgili temel belgelerin bir çoğu hala gizli belge niteliğinde. Herkesin malumu olan noktalar hala birleştirilmedi. Bağımsız ve tarafsız bir komisyon bu ihlallerin ardında yatan sistematik nedenlerle ilgili resmin bütünü olduğu kadar hükümetin hukukdışı politikalarının insani, hukuki ve siyasi sonuçlarını ortaya çıkarabilir.

---

¹⁵ Amerika Birleşik Devletleri'ne Yönelik Terör Saldırılarına Dair Ulusal Komisyon (9-11 Komisyonu olarak da bilinir) iki partinin üyelerinden oluşan bağımsız bir komisyon olarak 2002 sonlarında, 11 Eylül 2001 saldırılarını çevreleyen saldırılara hazırlıklı olup olunmadığı ve derhal yanıt verilip verilmediği dahil, koşulları incelemesi için kuruldu, <http://www.9-11commission.gov/> (erişim tarihi: 15 Haziran 2011).

Tavsiyeler

ABD Başkanı'na

- Adalet Bakanı'na, 11 Eylül 2001'den bu yana CIA gözaltı programı dahil ABD hükümetinin gözaltı uygulamaları ve sorgu yöntemleriyle ilgili cezai soruşturma başlatması talimatını verin.
  - Soruşturma işkence, kötü muamele, zorla kayıp etme ve işkence göreceği yere nakletme gibi diğer yasadışı gözaltı politikalarına katılmış, izin vermiş, emretmiş ya da komutanlık sorumluluğu olan ABD yetkililerini, rütbe ve konumları ne olursa olsun, araştırmalıdır.

ABD Kongresi'ne

- 11 Eylül 2001'den bu yana ABD gözetimindeki tutuklulara işkence, zorla kayıp etme ve işkence göreceklere ülkelere nakletme gibi kötü muamele uygulamalarını soruşturacak bağımsız ve tarafsız bir komite kurun.
  - Bu komite toplantılar yapmalı, ifadeye çağırma yetkisine sahip olmalı, kanıt toplanmasını sağlamalı ve olası cezai suçların soruşturulması için, adalet bakanı böylesi bir soruşturma başlatmadıysa, özel yetkili savcı görevlendirilmesi tavsiyesinde bulunma yetkisine sahip olmalıdır.

ABD hükümetine

- İşkenceye Karşı Sözleşme'den doğan yükümlülüklerine uygun olarak ABD hükümeti işkence mağdurlarının giderim elde etmesini sağlamalıdır. Bu giderim, yargısal bağlamın dışında kalan durumlarda mağdurlara tazminat verilmesini içerebilir.

Diğer Ülke Hükümetlerine

- ABD hükümeti, 11 Eylül 2001'den beri tutuklulara kötü muamele yapılmasında üst düzey görevlilerinin rolleriyle ilgili güvenilir bir cezai soruşturma yürütmediği takdirde ve yürütünceye kadar, uluslararası hukuku ihlal ederek tutuklulara karşı suç fiillerine karıştığı iddia edilen ABD yetkililerini kovuşturmak için evrensel yargı yetkisini ya da uluslararası ve ulusal yasalarla belirlenen diğer yargı yetkilerini kullanın.